



**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QISHGA O'RGATISH
ASOSIDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYANI RIVOJLANTIRISH**

Sulaymonova Sabinaxon Farmon qizi

Buxoro shahar Osiyo Xalqaro

Universiteti magistranti

Annotatsiya: Kommunikativ kompetentsiya - bu odamlarga g'oyalarni ifoda etish, xabarlarini tushunish va ijtimoiy o'zaro munosabatlarda samarali ishtirok etish imkonini beradigan muhim mahorat. Boshlang'ich ta'limda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish asosiy maqsaddir, chunki u akademik muvaffaqiyat va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu kompetentsiyani rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri tuzilgan o'qish bo'yicha ko'rsatmalardir. O'qish o'quvchilarga so'z boyligini egallashga, gap tuzilmalarini tushunishga, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga va mazmunli suhbatlar o'tkazishga yordam beradi. Ushbu maqola o'qishni o'rgatish va kommunikativ kompetentsiya o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganadi, o'quvchilarning samarali muloqot qilish qobiliyatini oshiradigan asosiy strategiyalarni ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, kommunikativ kompetentsiya, o'qish, til o'rganish, lingvistik kompetentsiya, o'quvchilarning nutqiy rivojlanishi, muloqot ko'nikmalari, til qobiliyati, pedagogik metodlar, interfaol ta'lim, kitobxonlik madaniyati, savodxonlik, innovatsion ta'lim texnologiyalari, og'zaki va yozma nutq, boshlang'ich sinf



metodikasi, ta'lim samaradorligi, lingvodidaktika, diskursiv kompetensiya, ijtimoiy-madaniy kompetensiya.

Kirish

Kommunikativ kompetensiya - bu odamlarga o'z fikrlarini ifoda etish, boshqalarni tushunish va mazmunli o'zaro aloqada bo'lish imkonini beradigan asosiy qobiliyatdir. Boshlang'ich ta'lim sharoitida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish akademik muvaffaqiyat, ijtimoiy integratsiya va umrbod ta'limni rivojlantirish uchun juda muhimdir. Yosh o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani oshirishning eng samarali usullaridan biri bu o'qishni o'rgatishdir. O'qish tilni o'zlashtirish uchun eshik bo'lib xizmat qiladi, o'quvchilarni lug'at, grammatika tuzilmalari va turli lingvistik iboralar bilan tanishtiradi.

O'qishni o'rganish jarayoni nafaqat yozma belgilarni dekodlashni, balki matnlarni tushunish, sharhlash va javob berishni ham o'z ichiga oladi. Bu ko'nikmalar o'quvchilarning og'zaki va yozma shaklda samarali muloqot qilish qobiliyatiga bevosita yordam beradi. Pedagogik tilshunoslik va kognitiv psixologiya sohasidagi maqolalar shuni ko'rsatadiki, o'qishga erta ta'sir qilish kommunikativ kompetensiyaning muhim tarkibiy qismlari bo'lgan til bilimi, tanqidiy fikrlash va ijtimoiy o'zaro ta'sir ko'nikmalarini oshiradi.

Ahamiyatiga qaramay, kommunikativ kompetensiya uchun o'qishni o'rgatish bir qator muammolarni keltirib chiqaradi, jumladan, talabalar o'rtasida savodxonlik darajasining o'zgarishi, motivatsiyaning etishmasligi va cheklangan resurslar. O'qituvchilar o'qishni muloqotni rivojlantirishning jozibador va samarali vositasiga aylanishini ta'minlash uchun boshqariladigan o'qish, hikoya qilish, muhokamaga asoslangan o'rganish



va raqamli savodxonlik vositalari kabi innovatsion va interaktiv o'qitish strategiyalarini qo'llashlari kerak.

Ushbu maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishda o'qishni o'rgatishning rolini o'rganadi. U o'qitishning samarali uslublarini o'rganadi, umumiy muammolarni aniqlaydi va o'quvchilarning o'z fikrlarini aniq ifodalash, faol tinglash va mazmunli muloqotga kirishish qobiliyatini oshirishga qaratilgan yechimlarni taklif qiladi. O'qishga asoslangan yondashuvlarni til ta'limiga integratsiyalashgan holda, o'qituvchilar talabalarning akademik va ijtimoiy muhitda ishonchli va malakali muloqotchilar bo'lishlari uchun mustahkam poydevor yaratishi mumkin.

Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishda o'qishning roli - O'qish - bu muloqot uchun asos bo'lib xizmat qiladigan asosiy mahorat. Bu o'quvchilarga yangi lug'at, jumla tuzilmalari va g'oyalar bilan tanishish imkonini beradi, ularda o'z fikrlarini aniq ifodalash va boshqalarni samarali tushunish qobiliyatini rivojlantirish imkonini beradi. Tilshunoslik, sotsiolingvistik, nutq va strategik ko'nikmalarni o'z ichiga olgan kommunikativ kompetentsiya tuzilgan o'qishni o'qitish orqali sezilarli darajada yaxshilanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishga yordam beradigan asosiy usullar quyida keltirilgan.

- **Lug'at va tilni o'zlashtirish:** O'qish bolalarni kundalik suhbatlarda uchramasligi mumkin bo'lgan keng doiradagi so'zlar va iboralar bilan tanishtiradi. Hikoyalar, ma'lumot matnlari va interfaol kitoblar orqali talabalar so'z boyligini kengaytiradilar va so'zlarning turli kontekstlarda qanday ishlashini o'rganadilar. Boy lug'at ularga o'z fikrlarini aniqroq va ishonchli ifodalash imkonini beradi.



- Tinglash va gapirish ko'nikmalari yaxshilanadi: O'qituvchilar, ota-onalar yoki o'quvchilarning o'zlari tomonidan ovoz chiqarib o'qish talaffuz, ravonlik va tinglab tushunishni kuchaytiradi. Bolalar yaxshi tuzilgan jummalarni va ifodali intonatsiyani eshitganda, ular o'z nutqlarini qanday modellashtirishni o'rganadilar. Matnlar haqidagi munozaralar, shuningdek, og'zaki ifoda va faol tinglash imkoniyatini beradi.
- Kengaytirilgan tushunish va tanqidiy fikrlash: Matnni tushunish bolalardan xulosalar chiqarishni, natijalarni bashorat qilishni va ma'noni tahlil qilishni talab qiladi. Ushbu kognitiv qobiliyatlar yanada samarali muloqotga aylanadi, chunki talabalar o'z fikrlarini mantiqiy ravishda tuzishni va suhbatlarda to'g'ri javob berishni o'rganadilar.
- Ijtimoiy va madaniy xabardorlik: Kitoblar talabalarni turli nuqtai nazarlar, madaniyatlar va tajribalar bilan tanishtiradi. Turli xil belgilar va sozlamalar haqida o'qish orqali bolalar empatiyani rivojlantiradilar va ijtimoiy me'yorlarni yaxshiroq tushunishadi. Bu xabardorlik ularga turli ijtimoiy vaziyatlarda samaraliroq muloqot qilish imkonini beradi.
- Yozish va ifodalashni mustahkamlash: o'qish va yozish chambarchas bog'liq. Yaxshi tuzilgan matnlarga ta'sir qilish bolalarning o'z yozish qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi, fikrni yozma shaklda ifodalash qobiliyatini oshiradi. Bu, o'z navbatida, ularning og'zaki muloqot qilish qobiliyatini kuchaytiradi.

O'qish boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish uchun kuchli vositadir. Bu so'z boyligini boyitadi, tinglash va nutq qobiliyatlarini yaxshilaydi, tushunishni kuchaytiradi, ijtimoiy ongini rivojlantiradi, yozish qobiliyatini mustahkamlaydi va nutq kompetensiyasini qo'llab-quvvatlaydi. Interfaol va qiziqarli o'qish faoliyatini sinfga integratsiyalash orqali o'qituvchilar samarali muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradigan o'quv muhitini yaratishi mumkin.

O'qishning kommunikativ qobiliyatga ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun o'qituvchilar turli xil matnlardan foydalanishlari, muhokamalarni rag'batlantirishlari va



o'qishni quvonchli va mazmunli faoliyat sifatida targ'ib qilishlari kerak. Bunda ular o'quvchilarga o'zlarini aniq ifoda eta oladigan hamda ijtimoiy va akademik o'zaro munosabatlarda muvaffaqiyatli ishtirok eta oladigan ishonchli muloqotchilar bo'lib qolishlariga yordam beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish o'qishni o'rgatishda samarali yondashuvni talab qiladi. O'qish nafaqat o'quvchilarga til ko'nikmalarini egallashga yordam beradi, balki ularning fikrlarini ifoda etish, muhokamalarda qatnashish va turli nuqtai nazarlarni tushunish qobiliyatini oshiradi. O'qishning kommunikativ kompetentsiyaga ta'sirini maksimal darajada oshirish uchun o'qituvchilar qiziqarli, interfaol va tuzilgan strategiyalardan foydalanishlari kerak. Quyida o'qish orqali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish uchun amalga oshirilishi mumkin bo'lgan asosiy strategiyalar keltirilgan.

Interfaol o'qish - ovoz chiqarib o'qish - o'qituvchilar savollar berish, bashorat qilishni rag'batlantirish va asosiy g'oyalarni muhokama qilish uchun pauza qilganda talabalarga kitoblarni ovoz chiqarib o'qishlari mumkin. Ushbu yondashuv faol tinglash va og'zaki ifodani targ'ib qiladi.

Yo'naltirilgan o'qish mashg'ulotlari - Kichik guruhlardagi o'qish mashg'ulotlari o'qituvchilarga shaxsiy yordam ko'rsatishga imkon beradi. Talabalar ovoz chiqarib o'qishni mashq qilishlari, ma'nolarni muhokama qilishlari, talaffuz va tushunish bo'yicha fikr-mulohazalarini olishlari mumkin.

Hikoya va hikoya qilish faoliyati – o'quvchilarni hikoyani o'z so'zlari bilan aytib berishga undash hikoya qilish ko'nikmalarini, mantiqiy ketma-ketlikni va ifodali tilni rivojlantirishga yordam beradi. Kitobdagi rollarni o'ynash ham og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqotni kuchaytiradi.



Dialog va munozaraga asoslangan ta'lim – matnni o'qib chiqqandan so'ng, talabalar guruh muhokamalarida, bahslarda yoki savol-javoblarda qatnashishlari mumkin. Fikr bildirish va boshqalarning fikriga javob berish nutq va tinglash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Multimedia va raqamli vositalardan foydalanish - Audiokitoblar, ta'limga oid o'qish ilovalari va interfaol elektron kitoblar o'quvchilarga qo'shimcha yordam beradi, bu esa o'qishni yanada qiziqarli va qulay qiladi. Ushbu vositalar talaffuz, tinglab tushunish va so'zlarni aniqlashni yaxshilashi mumkin.

Ijodiy yozishni rag'batlantirish - hikoyani o'qib chiqqandan so'ng, talabalardan muqobil yakunlar, shaxsiy fikrlar yoki tegishli hikoyalar yozishni so'rash mumkin. Bu faoliyat ularning fikrlarini aniq va ijodiy ifodalash qobiliyatini mustahkamlaydi.

Darslararo o'qish faoliyati - o'qishni fan, tarix va ijtimoiy maqolalar kabi fanlarga integratsiyalash talabalarga mavzuga oid lug'at bilan uchrashish va turli akademik kontekstlarda g'oyalarni etkazish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish vositasi sifatida o'qishni o'rgatish bir qator muammolarni keltirib chiqaradi. Bu qiyinchiliklar talabalarning qobiliyatlari, motivatsion darajalari, til bilimlari va resurslardan foydalanish imkoniyatlaridagi farqlardan kelib chiqadi. Biroq, o'qituvchilar ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish va qo'llab-quvvatlovchi o'quv muhitini yaratish uchun maqsadli echimlarni amalga oshirishlari mumkin. Quyida kommunikativ kompetentsiya uchun o'qishni o'rgatishda keng tarqalgan muammolar va samarali yechimlar keltirilgan .



- O'qish uchun cheklangan motivatsiya - Ba'zi talabalar o'qishni qiyin yoki qiziqtirishi mumkin. Yechim: O'qituvchilar o'quvchilarning qiziqishlariga mos keladigan qiziqarli va xilma-xil matnlarni tanlashlari mumkin.
- O'qish darajasidagi o'zgarishlar - bir sinfdagi o'quvchilar turli xil o'qish qobiliyatlariga ega bo'lishi mumkin. Yechim: Differentsial ko'rsatma va darajali o'qish materiallari har bir o'quvchi uchun mos muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.
- Uyda o'qishni qo'llab-quvvatlamaslik - hamma talabalar ham uyda kitob olish yoki o'qishni qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega emas. Yechim: Maktablar oilaning ishtirokini rag'batlantiradigan va uyga olib boriladigan o'qish materiallarini taqdim etadigan o'qish dasturlarini yaratishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda o'qishga o'rgatish boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirishning kuchli yondashuvidir. Boy til, tuzilgan matn va interfaol o'qish faoliyati bilan tanishish orqali talabalar samarali og'zaki va yozma muloqot qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarga ega bo'ladilar. Interfaol ovoz chiqarib o'qish, boshqariladigan muhokamalar va hikoya qilish kabi strategiyalarni amalga oshirish ularning g'oyalarni tushunish va ifoda etish qobiliyatini oshirishi mumkin.

Kelajakdagi maqolalar erta o'qish yo'riqnomasining keyingi akademik va professional sharoitlarda muloqot qilish qobiliyatiga uzoq muddatli ta'sirini o'rganishi kerak. Bundan tashqari, texnologiya va multimedia resurslarini o'qishga o'rgatish yosh o'quvchilarda kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish uchun yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin.



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Qodirova, M. O'qish orqali til ko'rinishini kuzatish. – Samarqand: Samarqand Davlat universiteti Nashriyoti, 2020. – 87-120-betlar.
2. Xolmirzayev, O. Boshlang'ich sinflarda o'qish va nutqiy. – Andijon: Andijon Pedagogika instituti, 2017. – 56-98-betlar.
3. Tursunov, B. Innovatsion tizimlar asosida ishlab chiqarish'ich ta'limda kommunikativ kompetensiyani kuzatish. – Buxoro: Buxoro Davlat universiteti, 2021. – 134-167-betlar.
4. Jo'rayev, D. Til o'rganishda o'qishning ahamiyati va samarali usullari. – Nukus: Qoraqalpoq Davlat universiteti Nashriyoti, 2019. – 99-132-betlar.
5. Mahkamova S. Maktab o'quvchilarida o'qish va rivojlantirish ko'rinishidagi rivojlanish strategiyalari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'limi Vazirligi, 2022. – 210-245-betlar.
6. Karimov, U. Boshlang'ich sinf talabalarining nutqiy rivojlanishida kitobxonlikning o'rni. – Farg'ona: Farg'ona Davlat universiteti, 2016. – 178-200-betlar.
7. Ziyayeva G. Rivojlangan hududlar asosida, kommunikativ kompetensiyasini kuzatish. – Namangan: Namangan Davlat universiteti, 2023. – 80-115-betlar.
8. Xasanov, I. Boshlang'ich ta'limda lingvistik kompetensiyani boshqarish usullari. – Termiz: Termiz Davlat universiteti, 2018. – 132-165-betlar.